

УДК 711:382

**МІСТОБУДІВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ДУХОВНО-РЕКОЛЕКЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ**

Голубчак К.Т.,

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
golubchak.kateryna@gmail.com

Анотація. У статті розглянено новий тип релігійної споруди – духовно-реколекційний центр, який, будучи важливою багатофункціональною соціальною інституцією, зумовлює потребу в ретельному підході щодо вибору території для його проектування та розташування у планувальній структурі області та в загальній мережі таких закладів на теренах населеного пункту. Виявлено основні містобудівні засади його формування, принципи розташування в існуючому контексті, а також розроблено науково-обґрунтовані рекомендації щодо розміщення, функціональної та об'ємно-просторової організації даного закладу. Сформовано пропозиції щодо вибору території для проектування духовно-реколекційного центру залежно від типу та функціонального призначення споруди.

Ключові слова: духовно-реколекційний центр, містобудівні засади, архітектурна організація, фактори впливу, планувальна структура.

**ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ
ДУХОВНО-РЕКОЛЕКЦИОННЫХ ЦЕНТРОВ**

Голубчак К.Т.,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
golubchak.kateryna@gmail.com

Аннотация. В статье рассмотрен новый тип религиозного сооружения – духовно-реколекционный центр, который, будучи важным многофункциональным социальным заведением, обуславливает потребность в тщательном подходе к выбору территории для его проектирования и расположения в планировочной структуре области и в общей сети таких учреждений на территории населенного пункта. Выявлены основные градостроительные принципы его формирования, принципы расположения в существующем контексте, а также разработаны научно-обоснованные рекомендации по размещению, функциональной и объемно-пространственной организации данного учреждения. Сформированы предложения по выбору территории для проектирования духовно-реколекционного центра в зависимости от типа и функционального назначения сооружения.

Ключевые слова: духовно-реколекционный центр, градостроительные принципы, архитектурная организация, факторы влияния, планировочная структура.

**URBAN PLANNING PRINCIPLES OF
THE ORGANIZATION OF SPIRITUAL RETREAT CENTERS**

Holubchak K.,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
golubchak.kateryna@gmail.com

Abstract. The article deals with a new type of religious structure – the spiritual retreat center,

which, being an important multifunctional social institution, needs careful approach to the choice of the territory for its design and location in the planning structure of the region and in the general network of such institutions in the area of the country. The basic urban planning principles of its formation, principles of location in the existing context are revealed, as well as scientifically proved recommendations concerning the location, functional and space-spatial organization of this institution are developed. The proposals on the choice of the territory for the design of the spiritual retreat centers, depending on the type (retreat, parochial or pilgrimage center) and functional purpose of the buildings are formed. The research reveals the need to create an entire network of institutions for spiritual rest and retreat in the general system of spiritual, cultural and leisure establishments, which will definitely lead to the expansion and improvement of the existing religious and tourist infrastructure.

Keywords: spiritual retreat center, town planning principles, architectural organization, factors of influence, planning structure.

Актуальність дослідження. Здобуття Україною незалежності суттєво вплинуло на активізацію духовного життя суспільства та відродження Української Греко-Католицької Церкви. Як результат, прискорилося розбудова храмів та монастирів, центрів духовної освіти, відновилося парафіяльне життя. Стрімкий розвиток духовного життя суспільства зумовив потребу у якісно новому типі споруди – духовно-реколекційному центрі (ДРЦ), спроможному поєднати в собі безліч функцій, забезпечити належне духовно-просвітницьке та житлово-побутове середовище, що задовольняло б потреби парафіян, паломників та туристів, а також сприяло формуванню глибокої релігійної свідомості та духовності. Виходячи з цього, необхідно розробити теоретичні положення і дати практичні рекомендації з проектування та вибору території для спорудження ДРЦ, які на даному етапі втілюють духовний розвиток суспільства і є новим перспективним напрямом у розвитку сакральної архітектури. Створення таких центрів покликане активізувати суспільну діяльність парафій і підвищити їх значення в соціальній та культурній інфраструктурі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукових праць, присвячених комплексному дослідженню архітектури духовно-реколекційних центрів і зокрема містобудівних особливостей їх формування досі не створено, що спричинює гостру потребу в таких дослідженнях.

Особливості виникнення та принципи формування багатофункціональних духовно-просвітницьких та реколекційних центрів подані в роботах Івіної М.С. [1], Плахотної Н.А. [2], Баранцевої О.В. [3]. У дисертаційному дослідженні білоруської дослідниці Панченко Т.А. [2] висвітлено характерні містобудівні, функціональні та архітектурно-просторові особливості православних духовних центрів.

Грунтовне дослідження архітектури духовно-просвітницьких центрів кінця ХХ – початку ХХІ ст. здійснене російським науковцем Баранцевою О.В. [3]. Автором визначаються основні фактори формування нового архітектурного об'єкту – духовно-просвітницького центру та принципи його розміщення в урбанізованому середовищі. В роботі виявлено принципи зонування та особливості композиції території духовно-просвітницьких центрів та функціональний склад приміщень даних споруд.

Принципи розташування храмових комплексів у структурі населених пунктів, а також особливості розташування та композиційної ролі храмових комплексів у сучасних містобудівних умовах подані у науковій роботі Саратовської Ю.Е. [4].

Метою даного дослідження є розгляд нового типу релігійної споруди – духовно-реколекційного центру та виявлення основних містобудівних засад його формування, а також розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо розміщення, функціональної та об'ємно-просторової організації даного закладу.

Виклад основного матеріалу. Архітектурно-містобудівна організація духовно-реколекційного центру є цілісною структурною системою, тому вимагає глибокого комплексного дослідження, та врахування багатьох важливих аспектів.

Духовно-реколекційний центр будучи важливою багатофункціональною соціальною інституцією, зумовлює потребу в ретельному підході щодо вибору території для його

проектування та розташування у планувальній структурі області та в загальній мережі таких закладів на теренах населеного пункту [5]. Завдяки їх багатопрофільності та насиченості функціональної програми, ДРЦ покликані стати центрами притягання населення, невід'ємними компонентами всієї інфраструктури населеного пункту.

Архітектурно-планувальна організація ДРЦ значною мірою залежить від його розташування в існуючому контексті та по відношенню до забудови – в центральній частині населеного пункту, на межі чи поза його межею, поблизу значних пам'яток історії та архітектури, у рекреаційній парковій зоні чи в центрі житлових кварталів, що засвідчує першочергову роль містобудівного чинника при формуванні ДРЦ.

Розташування ДРЦ на території різних планувальних зон визначає, до прикладу, можливість і частоту його відвідування і відповідно насиченість його функціональної програми. Аналіз та узагальнення досвіду містобудівного розташування ДРЦ необхідні для виявлення принципів їх розташування в існуючому контексті та розробки пропозицій щодо формування мережі таких центрів на території України [6].

Існує ряд факторів, що тією чи іншою мірою впливають на вибір території для спорудження закладу (рис. 1) і, які власне й визначатимуть потенціал ДРЦ:

1. Архітектурно-містобудівні – структура населеного пункту, взаємозв'язок з мережею закладів даного типу, необхідна форма та площа ділянки під проектування, що виходить з проектного рішення, необхідної місткості та величини споруди.

Рис. 1. Фактори впливу на вибір території для проектування ДРЦ

2. Природно-екологічні – екологічний стан та комфорт території (чисте повітря, задовільні санітарно-гігієнічні та інсоляційні норми). З цією метою беруть до уваги спеціально розроблені карти екологічного стану територій.

3. Історико-архітектурний та сакральний контекст (наявність певної ресурсної бази для формування закладу, сакрального ядра території – храму, монастиря, каплиці, чудотворного джерела чи ікони).

4. Ландшафтно-геоморфологічні – характер існуючого рельєфу, наявність водних (ріки, джерела, озера) та природних (гори, долини, лісові насадження) компонентів.

5. Фактор інженерних комунікацій – наявність доступу або можливість прокладання важливих інженерних комунікацій (водопосачання, газ, електрика, каналізація, засоби телефонних та інтернет-комунікацій).

Функціональна програма та призначення ДРЦ значною мірою визначається його розташуванням в структурі населеного пункту. Аналіз досвіду розташування ДРЦ показує різні прийоми їх містобудівного розташування:

- в межах населеного пункту;
- поза його межами.

В свою чергу ДРЦ в межах населених пунктів можуть розташовуватись:

- в центральній частині населеного пункту;
- на його околицях;
- у спальних кварталах;
- в рекреаційній відпочинковій зоні.

Важливою передумовою для вибору території для проектування ДРЦ в структурі населеного пункту є тип (паломницький, парафіяльний, реколекційний чи культурно-духовний центр) та функціональне призначення споруди (рис. 2). До прикладу, паломницькі центри доцільно споруджувати поблизу значних місць паломництва, з наявними цінними реліквіями, мощами, чудотворними іконами чи цілющими джерелами. Реколекційні центри варто споруджувати при монастирях, храмах, у віддалених районах з природним оточенням, подалі від міського гамору, парафіяльні центри – при парафіяльних храмах, а також у центральних частинах населених пунктів, важливих функціональних вузлах міст, при парафіях, поблизу духовних осередків (монастирів).

При розташуванні ДРЦ в центральних частинах населених пунктів рекомендується обирати територію поблизу сакральних осередків зі зручною мережею громадського транспорту та оптимальними умовами культурно-побутового обслуговування [7].

Центральна міська забудова обумовлює більш компактні архітектурні форми і водночас в даному випадку важливо дотримуватись архітектурного стилю та гармонії з архітектурними ансамблями сусідніх споруд та вулиць. Щільна існуюча забудова також впливає на конфігурацію планувального вирішення споруди, її поверховість.

Аналіз існуючих закладів даного типу показує, що у центральних частинах міст, а також у спальних районах, зосереджуються переважно невеликі за розміром парафіяльні та духовно-просвітницькі центри, стилістика та архітектурно-планувальне вирішення яких суттєво залежить від існуючої ситуації. Окрім того, для даних об'єктів характерна невелика площа території та узгодженість просторового вирішення споруди з містобудівними умовами його розташування (рис. 2). А функціональне навантаження у таких центрах зосереджується переважно у більш вузьке коло функцій, зокрема це навчально-просвітницька, благодійна та богослужбова функції. Центральні райони населених пунктів є дуже перспективними для розміщення ДРЦ. Однак, на жаль, у сформованій забудові спорудженні таких центрів не було передбачене планами розвитку, і, як наслідок, ДРЦ здебільшого не набувають відповідного соціально-культурного та містобудівного значення, оскільки споруджуються по залишковому принципу, на територіях не передбачених для них.

Сучасні стратегії розвитку багатьох міст передбачають поліцентричну структуру, тобто утворення кількох нових громадських центрів, кожен з яких є перспективним для спорудження ДРЦ, які безперечно заслуговують на роль осередків культурно-духовного життя населення. Окрім того, практично кожен населений пункт володіє територіальним резервом для спорудження об'єктів різного призначення, прибережних рекреаційних зон. Особливої уваги заслуговує модернізація спальних районів та ревіталізація промислових зон. А зручну доступність до даних територій забезпечує розвинена мережа громадського транспорту [1].

При виборі заміської території проблеми щільності забудови та обмежень щодо архітектурного вирішення споруди зникають, однак, на перше місце виникає проблема транспортної доступності. Перспективними для спорудження ДРЦ є віддалені території монастирів, скитів, цінних пам'яток сакральної архітектури, та значних паломницьких центрів. Важливо забезпечити належну інфраструктуру та доступність до даних територій.

При проектуванні ДРЦ на периферійних планувальних зонах населених пунктів, споруда закладу вже має значно більшу номенклатуру приміщень. В даних умовах важливого значення набувають природно-ландшафтні умови (близькість лісо-паркових масивів, водних систем), що не тільки збагачує його візуальне сприйняття, але й створює необхідні умови для його ізоляції, усамітнення, які сприятимуть реалізації функціональної програми ДРЦ, зокрема проведення реколекцій та духовних розважань.

МІСТОБУДІВНИЙ ФАКТОР

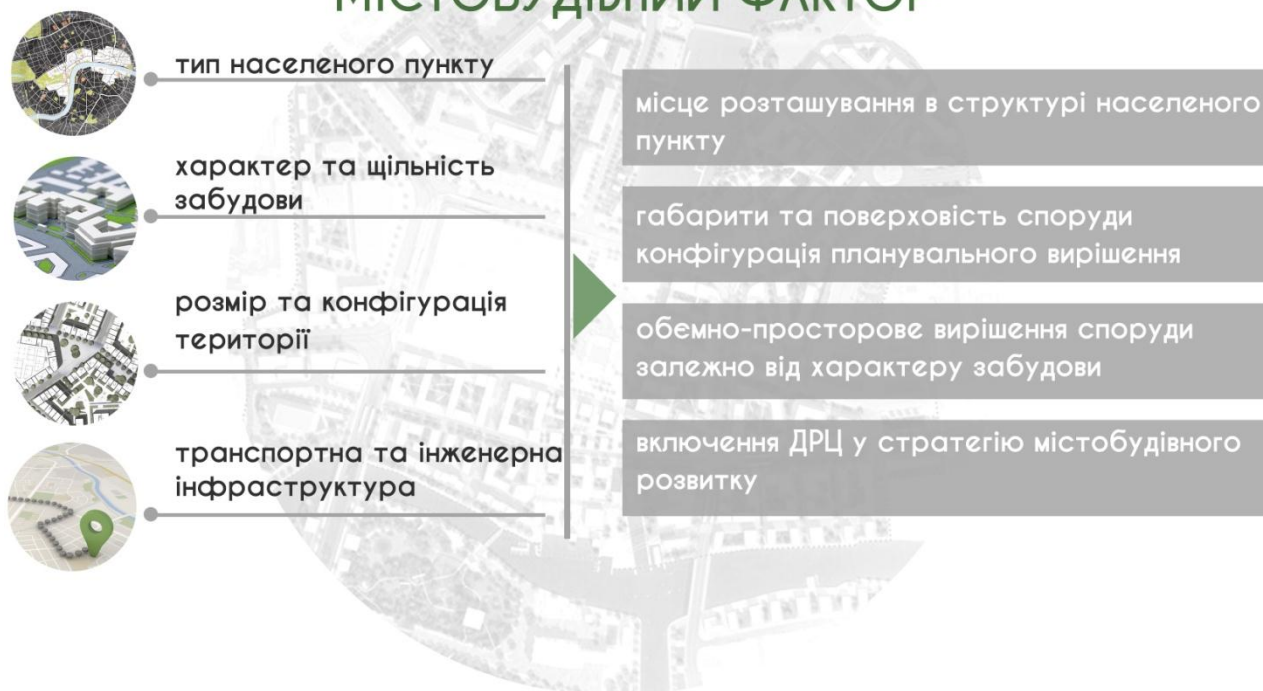

Рис. 2. Вплив містобудівного фактору на архітектурно-планувальну та містобудівну організацію ДРЦ

Тому компромісним рішенням є спорудження ДРЦ на межі ландшафтно-паркових рекреаційних зон. В таких випадках ДРЦ не порушують сформовану структуру житлових кварталів і знаходяться в зручній транспортній досяжності.

Загалом варто зазначити, що при розташуванні ДРЦ на межі, чи поза межею населеного пункту, важливу роль відіграє природна складова. Розташування споруди в неповторному природному оточенні, використання наявних культурних ресурсів передмістя дають можливість підвищення привабливості не тільки самого ДРЦ, але й цілого регіону.

Висновки. Отже, містобудівний чинник є визначальним при формуванні та розвитку мережі ДРЦ та їх розташування в структурі міста, що залежить від кількох важливим передумов – типу населеного пункту, його планувальної структури, щільності та демографічного складу населення [7]. Говорячи про розташування ДРЦ в комплексі з існуючою забудовою, слід зауважити, що містобудівний чинник передбачає підпорядкованість споруди ДРЦ існуючому архітектурному ансамблю або ж, навпаки, їхнє контрастування. При виборі території для ДРЦ, а також формування їх мережі, важливо передбачити їх розташування на важливих функціональних вузлах (на перетині туристичних маршрутів, на перспективних рекреаційних територіях чи у важливих функціональних структурах міст), наявність сакральної установи (храму, монастиря), зручну транспортну та пішохідну доступність і можливість подальшого розвитку території ДРЦ.

Вибір ділянки під проектування ДРЦ є надзвичайно важливим та складним завданням, оскільки саме раціональний та правильний вибір території вплине не тільки на майбутню відвідуваність закладу та його процвітання, але й також на перспективний розвиток всього населеного пункту.

Духовно-реколекційні заклади відіграють першочергову роль у повноцінному формуванні особистості та покликані задовольнити духовні потреби дозвілля сучасної людини і стати справжніми культурно-духовними оазисами кожного містобудівного утворення. Все актуальнішою стає потреба формування цілої мережі закладів духовного відпочинку у загальній системі духовно-культурних та дозвіллевих закладів, що безумовно приведе до розширення та вдосконалення існуючої релігійно-туристичної інфраструктури.

Література

1. Ивина М.С. Факторы, влияющие на типологию православных приходских храмовых комплексов в условиях Санкт-Петербурга / М.С. Ивина // Архитектура, градостроительство и дизайн. – 2016. – № 8. – С. 4-7.

2. Плахотная Н.А. Основные принципы архитектуры православных храмов Украины / Н.А. Плахотная // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – Одесса: ОГАСА, 2003. – Выпуск 5-6. – С. 120-121.

3. Баранцева Е.В. Типология размещения духовно-просветительских центров в городской среде (на примере Москвы) / Е.В. Баранцева // Архитектон: известия вузов / Architecton: Proceeding of Higher Education. – 2014. – N2(46). Режим доступа: <http://archvuz.ru/>

4. Саратовская Ю.Э. Размещение и композиционная роль церковных комплексов в современных градостроительных условиях (на примере Москвы и городов Московской области): автореф. дис. ... канд. архитектуры / Саратовская Юлия Эрленовна. – М., 2000. – 159 с.

5. Голубчак К.Т. Духовні реколекції в системі освіти молоді та визначення їх місця в архітектурному просторі / К.Т. Голубчак // Архітектурний вісник КНУБА. Наук.-вироб. збірник. – К.: КНУБА, 2017. – Вип. 11-12. – С. 436-447.

6. Голубчак К.Т. Особливості архітектурної організації духовно-реколекційних центрів у Європі / К.Т. Голубчак // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2017. – №63. – С. 77-87.

7. Жовква О.І. Принципи архітектурно-планувальних рішень православних духовних навчальних закладів: автореф. дис... канд. архіт. / Жовква Ольга Іванівна. – К.: КНУБА, 2008. – 18 с.

Стаття надійшла 7.10.2017